

ОДВУ

СУРМАЧ

ЛОНДОН
Березень
1955

»СУРМАЧ«
неперіодичний журнал
Об'єднання бувих Вояків Українців
у Великій Британії
Редагує: Редакційна Колегія

З М І С Т

ФРОНТ — ЗАВ'ЯЗОК КОМБАТАНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	1
Т. Г. Шевченко: ГОМОНІЛА УКРАЇНА	3
ЯКЩО ГОСПОДЬ НЕ БУДУЄ ДОМУ (Псалъм 126, переклав о. д-р В. Дзьоба)	4
В. В.: НА ПЕРЕДОДНІ ЗУДАРУ ДВОХ СВІТІВ	4
Віра Київлянка: В ОСТАННІЙ ХВИЛИНІ	8
ПЕРСПЕКТИВИ ЗАХОДУ В АТОМОВІЙ ВІЙНІ	10
Д. Кетрос: КАРПАТСЬКА СІЧ	12
ЩО НОВОГО В ТЕХНІЦІ?	17
М. Д.: КІЛЬКА ФАКТІВ ПРО МОЇХ ВОЯКІВ-ДИВІЗІЙНИКІВ	19
Ю.: З КОНЦТАВОРУ ДО ПОЛЬСЬКОГО КОРПУСУ	21
ІЗ АНЕКДОТ ПРО ДИВІЗІЙНОГО ГЕРОЯ МІСЬКА МАКОЛЬОНДРУ	23
ВІДЕНЬ — ТВЕРДИНЯ (з англ. перекл. — І. Ф)	25
В. Вашкович: ТРАГІЧНА ДАТА МОГО ПАМ'ЯТНИКА	27
Місько Макольондра: ЛИСТ ДО РИДАХТІРА	30
ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ	31
ВІД РЕДАКЦІЇ	32

З друкарні Української Видавничої Спільни

Printed by Ukrainian Publishers Ltd.,
157, Liverpool Rd., London, N. 1., Tel. NORTH 1821

Фронт — зав'язок комбатантських організацій

Початок всіх комбатантських організацій зроджується в окопах, де кожному у вічі заглядала смерть, де вони залишили на полі бою найкращих друзів, своїх підстаршин, старшин і командирів. В обличчі смерти, нераз наражуючи своє життя, друзі-вояки приходили з помічно раненим, витягали їх з вогню або звалищ. Ніхто тоді не питав про його погляди-переконавання, але на заклик рятуй, або стогін, ішов в огонь в невідоме.

Хвилини ці залишаються глибоко в пам'яті. Не один на згадку цих днів питає себе: як це могло статися?! Я тепер не відважився б на такий очайдушний крок. Нераз перед очами стають образи цих товаришів, які заслонюючи своїми грудьми вас, своєю смертю врятували вам життя. Для цивільної людини фронт — це гук гармат, дими, пожеари, смерть. Для вояка це хвилини життя, відваги і посвяти. Він в той час глядить, щоб його другові не сталося щось злого, бо він знає, що його товариші таксамо думають про нього. Він ще сьогодні має часами викиди сумління, а головню старшина, що його відділ міг мати менші втрати, якщо б він міг точно передбачати час чи обставини наступу.

З часів окопів-фронту нераз мала дрібниця, як ложка, кусок заліза стають дорогою пам'яткою на ціле життя і вояк держить ці речі, як найбільші святощі і розказує другим про події, хвилини зв'язані з цією маленькою дрібницею. Той, хто не був в окопах, на фронті не розуміє цього. Для нього це все чуже, бо він не жив цим життям. Він не розуміє і ніколи не зрозуміє змісту слова: друг, стрілець, десятник В., поручник Б. Як він може це відчутти, коли він не був разом з ними в небезпеці, коли він не був в наступі, коли він не бачив в останній хвилині Степана молодого, відважного, надійного українця, що віддав життя на чужій землі, в чужому мундурі, для якого левик, або інша відзнака були цим найдорожчим майном. Часами і цього не було, а був тільки хрестик від мами, або хусточка від дівчини. Про це майно він не забував серед найтяжчих болів, а казав передати своїй рідні, друзям, або стискаючи сильно до себе, переходив у другий світ.

Ці хвилини, хоч здається страшні, але величні. Вони остаються в пам'яті на завсіди — на ціле життя.

Для цивіля фронт це страхіття. Вояк однак не любить тиші на фронті. Коли ворог довго мовчить, тоді він для розваги видає пару стрілів, наче заскучав за гуком розриву гранат, гармат, чи іншої зброї. Серед цих страшних хвилин в нього найкращий гумор. Навіть цей, що на перший гук стрільна трясеться, як у пропасниці, звикає і, коли надходить гарячка — стрілянина, висуває голову, щоб подивитися, чи всі навколо

нього ще живі. По виході з першої лінії, він часто заявляє, що він в окопах жив повним життям, він відчував силу зброї, він був повновартісною людиною.

В хвилині життя й смерти перед вояком пересуваються найкращі образи з його життя. Тут він пізнає як близькими й дорогими є для нього його батьки, родинна хата, шкільні товариші, його село та батьківщина. Він пізнає, що батьківщина це не є невідомий витвір, але це все дійсне: і ці ріки з високими берегами, і ці хатки, і церква, і поля, і гори. Це все таке близьке, своє, рідне, що в обороні цих святощів варто й життя віддати. Перед його очима стають образи знущань большевиків, німців чи інших. Він тоді не думає про пімсту, але про оборону, про захист тих, котрі так дорогими є для нього. Він стискає сильніше кріс-автомат чи скоростріл і відчуває цю силу — силу вільної людини — на волі.

Він не є вже невільник, він вільний — повновартісна людина. Зброя це його мати, охорона, дівчина, все. Зброя і він — це нові володарі. Володарі цих піль, гір, лісів і хат. Він змагається, змагається з ворогом і тоді він відчуває цю силу простору, він хоче йти вперед, гнати ворога, щоб знищити його, щоб жити вільним життям, принести волю своїй рідні, своїм найближчим.

В окопах, в обличчі смерти й посвяти, життя й змагань твориться початок комбатантських організацій. Там в кількох образах він знаходить ціль життя: жити для других, жити вільним життям і не словами, а ділом доказати любов до Батьківщини, до всього, що йому найдорожче. Чи має цей самий вояк з хвилиною надягнення цивільної одяжі перетворитись в іншу людину? Повернути знову до життя людини-невільника? Ні! Він цього не зробить. Яку відповідь він дасть своїм товаришам, з якими він працював в останнє на полі бою?

Власне в комбатантських організаціях збираються всі друзі, щоб продовжувати традицію боротьби, готовитись до боротьби серед нових обставин. Вояк розуміє значення слів: друг-побратим, зброя, воля. Знає, що своя армія та знання зброї — це одинокий засіб до досягнення

В Англії знайдемо ряд військових організацій, які мають дуже часто територіальні назви, як: Товариство Лянкастерського, чи Гльостерського полку. Тут маємо комбатантську організацію з часів війни з бурами, як також з загальною назвою «Брітіш Сервіс Корпс» і т. п. В Німеччині знайдемо комбатантську організацію, до якої входять всі ті, що брали участь у війні в Африці, під командуванням Ромеля. Коли питаємо всі ці організації, яка їхня програма-ціль? У відповідь почуємо: плекати дружбу, побратимство, якого початок в окопах, з першої чи другої війни. На традиції наших змагань виховувати нові покоління. Піклуватись вдовами і сиротами.

Це кілька слів про завдання комбатантських, державних організацій.

Яке наше завдання? Відповідь сама прийде, коли полинемо думками до рідних хат, лісів, до рідної школи, церкви. Там лютує ворог, він повернув вашу рідню в невільників, в рабів, які тягнуть ярмо останками сил. Їх змучений, обезсилений погляд кличе до вас: Поверніться до нас скоро! Зі зброєю верніться — ви вояки, які знаєте слово воля, які були володарями тих піль і гір, лісів і хат!

Т. Г. Шевченко

ГОМОНІЛА УКРАЇНА

Гомоніла Україна,
Довго гомоніла, —
Довго-довго кров степами
Текла, червоніла.
Текла, текла та й висохла.
Степи зеленіють;
Діди лежать, а над ними
Могили синіють.
Та що з того, що високі?
Ніхто їх не знає,
Ніхто щиро не заплаче,
Ніхто не згадає.
Тільки вітер тихесенько
Повіє над ними,
Тільки роси ранесенько
Сльозами дрібними
Їх умиють. Зійде сонце,
Осушить, пригріє,

А унуки? Їм байдуже,
Жито панам сіють!
Багато їх, а хто скаже,
Де Гонти могила,
Мученика праведного
Де похоронили?
Залізник де, душа щира,
Де одпочиває?
Тяжко-важко! Кат панує,
А їх не згадують.

Гомоніла Україна,
Довго гомоніла, —
Довго, довго кров степами
Текла, червоніла.
І день і ніч гвалт, гармати;
Земля стогне, гнеться;
Сумно, страшно, а згадаєш —
Серце усміхнеться.

ЯКЩО ГОСПОДЬ НЕ БУДУЄ ДОМУ (Псалм 126)

Якщо Господь не буде дому,
Даремно трудяться ті, що будують його.
Якщо Господь не стереже міста,
Даремно сторожить сторожа.
Ось дар від Бога — діти,
Плід утроби — нагорода.
Як стріли в руках воюка — лучника,
Так діти молодости.
Даремно встає дозорі,
Сидите до пізньої ночі,
Ви, що їсте гірко запрацьований хліб, —
Справді, Господь кого любить, дає йому в сні.
Щасливий, хто наповнив ними сагайдака свого!
Не посоромиться,
Коли стать йому прийдеться у воротах
До змагу з ворогами.

Переклав о. д-р В. Дзьоба

Напередодні зудару двох світів (Закінчення)

Теперішньому поколінню, що живе в час завершеного двоподілу світу, приходится не спостерігати, а брати чинну участь у змаганні тої чи іншої сторони за опанування всього земного гльобу.

Сьогодні ми стоїмо перед лицем швидко-наростаючого і історично-неминучого світового конфлікту двох протиставлених і взаємовиключаючих себе світів ідей, що образно вийшли на історичний змаг мільйоновими арміями, матеріально озброєними найновішими досягненнями сучасної науки і техніки, включно до атомових бомб.

Історично-психологічним центром модерного комуністичного рабства з його світом ідей перебудови людського суспільства на

свій »общинний«, або, ясніше кажучи, комуністичний лад, була, є і буде Москва, як у розумінні політичному, так і в розумінні етнічно-географічному.

Москві з її азійськими резервами протистоїть Захід з своєю особливістю толеранції і свободолюбства; тому, власне, що США є плодом цього ж таки Заходу, останній без вагання вибрав кращим мати на своїй території військово-повітряні бази США проти напасника Москви. Берtrand Руссел у своїй рецензії на книжку Роберта Штравса-Гюпе »Відчуженість західного чоловіка« — пише: »Я не заперечую, в дійсності я твердо переконаний, що людство було б щасливіше під домінуванням Вашингтона, ніж під цєю Москвою«.

Половина світу загарбана Москвою не має права вибирати «Москву чи Вашингтон», бо Москва не потерпить найменшої толеранції до тих, які б стали розважати над питанням «щастя», що його мають під московським пануванням. Тим часом в Європі є нації, які ніби справді ворожать над тим чи бути «щасливими» під Москвою, чи може під Вашингтоном було б «щасливіше».

Коли в першій половині XIII-го століття попередник Москви, монгольські орди, були відбиті опанцерованим європейським лицарством, то спадкоємець орди Чингіз-Хан — Москва, в двадцятому столітті в своєму наступі на Європу зіткнулась з модерним європейським лицарством, якого панцері виявляються проржавілі і продіравлені, ба, більше того, самі європейці по характері своєї толерантності, а може необачності, дали можливість просунутись Москві до самого серця Європи, закріпитись у ній, використовуючи для цього закріплення, колись для Москви недоступні, а зараз віддані їй, як репарація частини головних арсеналів продукції модерної зброї. Ще перед другою світовою війною, технічно Москва відставала від Західної Європи на століття, зараз відстань ця скорочена до одної або кількох п'ятирічок. В книжці «Війна чи мир», теперішній секретар США Джон Фостер Даллес писав: «Я пригадую, як хлопцем читав оповідання Роберта Льюїса Стівенсона «Клюб самогубців». Я читав це оповідання з затаєним диханням. Сьогодні ми є всі в певному змислі членами клубу самогубців з різницею, що для нас це якраз не є гра в щастя; ми маємо можливість перешкодити самогубству людства».

Справді, політика західно-європейських держав спрямована на порозуміння з Москвою шляхом постійного відступання, не має іншої назви, як політика самогубства. У всіх питаннях світової політики сьогодні Москва виступає як арбітер. Захід тишить себе надією на якесь автоматичне послаблення Москви. Ось, почекаймо рік. Два і Мао-Тсе-Тунг буде другим Тітом на Далекому Сході; тоді наша безпека «гарантована». Це найбільш згубне припущення. Тіто все ж таки був і є європеець, на нього може ще подіяти європейське Євшан-зілля. Знаючи азіатську природу Московщини і Китаю, скоріше можна сподіватись, що Мао-Тсе-Тунг перенесеться до Кремля з титулом вождя «советського і китайського народів».

Напевно Москва з захопленням на це пішла б, аби запобігти якраз тітоїзмові на Сході. На цьому місці потрібно пригадати одну розмову Сталіна з Мацукою, пізнішим японським міністром закордонних справ, під час якої Сталін сказав, «Я також є азіат» (з книжки «Китай і Східний Союз», Аїцен К. ВУ., ст. 2).

Сьогодні співвідношення економічно-милітарної потенції цих двох світів майже однакове з деякою перевагою Західно-європейського світу разом з США, але з процесом розбудови військового промислу в Китаї, який може забрати дві чи більше п'ятирічки, ця перевага може бути зникаючо малою, а може й зникнути.

В той час, коли Західні держави разом з США ламають собі голови над рецептою, що була б приємлива для Москви в розв'язці протиріч, що створились у висліді

другої війни, то Москва з свого боку цей час використовує, щоб більше цей клубок протиріч заплутати, будучи глибоко переконаною, що довше проволікання часу побільшує її шанси виграшу в остаточній розгрі.

В той час, коли різні «знавці» московських справ у ролі різних дорадників при різних департаментах в Європі й Америці переконують свої уряди в «реальній» можливості мирним шляхом полагодження протиріч з новим московським урядом, то як у відповідь «армії миру» посталінського московського уряду на вулицях Москви, Пекіну, Варшави, Будапешту, Букарешту, й інших міст співають стару советську пісню: «... ми победім, чтоб сразу дрогнул враг, і над Варшавой, Лондоном, Паріжем, победно вйолся советскій красний флаг».

«Звоління смерті подібне» — каже народня приказка. Цю приказку мусять пам'ятати ці, від яких залежить сьогодні доля світу.

Біля сто років тому «примара комунізму бродила по Європі», але з часу, коли ця примара забрала до Росії-Московії, де був історично для неї підготовлений ґрунт, з того часу перестала вона бути примарою, а стала реальною силою, що смертельно сьогодні загрожує людству.

Політика вигідного бізнесу Європи й Америки з комуністичною Москвою збільшувала її силу і міць з кожним роком згідно із

правилом геометрично-зростаючої прогресії. Це незмінне правило залишається і на сьогодні і залишиться на завтра. Правда, сьогодні Москва і не потребує того «бізнесу» з т. зв. капіталістичним світом, виразником якого є США, а якщо і потребує, то скоріше з мотивів політичних, ніж з інтересу економічного.

В боротьбі за розв'язання кризи сучасного світу, спричиненого російським комунізмом, ведуча сила проти комуністичного світу — США, до сьогодні ще тримається фальшивої і згубної концепції «неподільності російської імперії», в надії мати на своєму боці, як союзника, росіян, що вороже наставлені тільки до комуністичного режиму. «Росіяни є комуністи по інстинкту» — писав Гевелок Елліс про росіян ще перед болшевицькою революцією в своїй книжці «Генії Європи».

Можна запевнити американців, що їхня ставка на зміну режиму в російській імперії і на росіян антикомуністів буде бита самими росіянами. Протирежимна концепція США по відношенні до росіян матиме такий самий відклик серед росіян, як серед американців мала б відклик концепція зміни демократичного американського ладу на комуністичний.

Час остаточного зудару зближається. Хід боротьби переконає США, що розгром світового комунізму практично буде неможливий без розгрому його цитаделі — російської імперії.

В. В.

Поручник (в Югославії): Хлопці, мадари прийшли на зміну. Пора нам йти з запілля.

Дивізійник (який ненавидів мадярів): Розбейти їх!

ГЕН. Т. ЧУПРИНКА — Р. ШУХЕВИЧ

11. 5. 1907 — 5. 3. 1950

»Знайте, що такої героїчної доби взагалі не знає історія людства. В тінь пішли прославлені Тернопілі. На героїзмі УПА і визвольно-революційного підпілля будуть виховуватися нові українські покоління. Боець УПА і український революціонер заступить місце мужнього спартанця в історії людства«.

Ген Т. Чупринка

Віра Київлянка

В ОСТАННІЙ ХВИЛИНІ

Зимний піт зрошував його молодече чоло і маленькими потічками збігав по заглибленнях навколо носа та стуленнях уст аж на подушку. Замкнені очі, безсило розкинені руки, перериване слабими стогами дихання, говорили багато про тяжкий стан хворого. Я час-від-часу витирала піт з його обличчя і поспішала далі.

Заля була довга, довжезна. По обох сторонах простяглися два ряди ліжок, в яких лежали переважно тяжко ранені.

На дворі вже погасали перші зорі, наче улягли в боротьбі перед першими проблісками світанку. Видно, що боротьба дня з ніччю ще не закінчилась, бо нагло стало так темно, що годі було доглянути лямпочку, яка матовим світлом кидала свої лучі в другому куті залі.

В залі виглядало ніби спокійно. Хворі лежали тихо, придушуючи свої терпіння силою волі і ждали... Чорнявий Зенко відчинив очі, півсвідомо подивився на мене, скривив з болю уста і повернув голову в другу сторону. За хвилину піт чимраз більшими краплями виступав на його чоло, сухі потріскані уста порушились, але не видали жодного звуку. Змочила їх водою і взяла його гарячі руки в свої, щоби хоч трохи зменшити його біль.

Нараз його уста порухались скорше і прошепотіли: «Мамо, мамусю, не йдіть! Мені так легше терпіти», на хвилину знову відчинив очі, але тим разом не замикав їх. Чоло його зморщилось, то знова за хвилину стало гладке, а думки його працювали скоро, гейби хотіли дігнати час і висказати дуже важні слова.

— «Сестричко, дякую!» — промовив. «Мені спочатку привиділась моя матуся. Не йдіть від мене. Хочу розказати вам дещо... може це для вас буде дрібниця... Але ні, ви мене зрозумієте. Ви українка». Біль перервав його останні слова, але не надовго. Очі засвітилися радістю і полинули ген далеко, мабуть, до рідного села коло Львова.

«Сестричко, ... прошу відчинити мій портфель. Там в ньому...» — біль знову перервав йому слова — «лежить маленький тризубець. Це пам'ятка мого наймолодшого брата, що остався в Краю, разом з мамою... Візьміть його... віддайте назад Ігореві, якому, я вірю, доведеться докінчити розпочате діло його батьком Миколою, колишнім УСС-стрільцем і продовжуване Тарасом, моїм найстаршим братом. Прошу вас сестричко Віро, заховайте цей тризубець, як найдорожчий скарб. Цей тризуб, це подарунок від нашого великого героя...»

При останньому слові він замкнув очі. Хотів напевно пригадати собі цілу подію, на перший погляд — малої речі. В другому ряді простогнав хтось: — «Сестричко, ... прошу води, хоч крапельку...» За хвилину повернула знова до Зенка. Відчувала, що він хоче мені сказати щось дійсно важного. Я знала, що його хвилини вже почислені і рятунку жодного не було, хоч тяжко було в це повірити. Він молодий. В першому розквіті життя...

Не докінчила своїх думок, бо погляд Зенка був такий благаючий. «Сестричко Віро!... В сорок четвертому році весною проходили нашим селом упівці. Серед них

був з ясним волоссям около 40 років мужчина. Очі його пробігали довкруги швидко і з такою любов'ю, що цього зору не забуду. Я опісля довідався, що це Шухевич-Тур. Він тільки проїжджав на коні через наше село. Я бачив його тільки кілька хвилин. Брат мав краще щастя. Він як пастух, бачив як утікали большевики і він докладно розказав нашим скільки їх було і яка в них сила.

Я був також в УПА кілька місяців, однак нам бракувало зброї. Я пішов у Дивізію. І жалую! Жалую тому, що залишив свою Батьківщину. Там довкруги свої люди. Там навіть дерева остерігають тебе перед ворогом своїм шумом. Зайчик пробіжить стежкою і насторожить твою увагу. Перепелиця вилетить з-під ніг і полетить в сторону де ворог скрився. А пастухи, малі діти — то вже не згадую. Ось там-там вони — кричать здалека. Ще пів години і доженете їх...

Нараз чоло зморщилось і очі повернули з далекої сторони до австрійського міста, до шпиталю. — «Тут на чужині — все чуже. Чужі, холодні люди. Вони не здають собі справи, яке лихо їх жде. Їх нічого не обходить, що завтра москаль засяде в їхній хаті, а вони самі поїдуть далеко в зимний Сибір. Але це не те, що я хотів сказати... Цей тризуб, власне, від Шухевича-Тура. Коли брат сказав йому точно скільки большевики мають «максимів» зі собою і скільки крісів — у відповідь командир сказав: «Дякую, як підростеш, тоді згадай, що ти зробив мені велику прислугу. І ти, дівчинко, що нетерпеливиша і хочеш, щоби ми скоріше здоганяли большевиків» — звернувся він до Анни, що пасла корови на сусідній ниві — «І ви всі, хлопці, що хоче-

те вже йти з нами. Ви всі не звичайні пастухи. Ви малі герої. Ви вливаєте в наше серце цю любов і наказуєте нам, помимо всяких недочотів, а навіть невдач, видержати в боях з нашим відвічним ворогом-москалем. В цю, так важну хвилину, даю вам маленькі тризубці. Пам'ятайте, що це знак волі».

»При тих словах все замовкло — оповідав зворушений Zenko. — «Упав наказ — пора рушати, і упівці від'їхали.» — «Тризуб це знак волі. Ви вливаєте в серце кожного упівця цю любов» — лунало вслід за зникаючим малим відділом. Брат повернув до хати. В очах його була така радість, що хоч він часами неясно оповідав про зустріч з Командиром, але я опісля зрозумів, яке велике значення мають оці, здається, прості слова. Не забудьте передати цей тризубець, сестричко Віро. Я прошу вас. Я вірю, що ви вернете додому, може не зараз...»

— «Ви будете жити» — перебиною його.

— «Сестричко» — прошепотів — «Але якщо не дочекаюсь, не побачу... нашої України, згадайте моїй матері, там на рідній... Повторіть братові і всім іншим слова командира... — Пам'ятайте, що тризуб — це знак волі...»

Руки повільно зціпеніли і замерли в спокою. Уста зупинились на недокінченому слові. Погляд темних очей затягнувся холодною завісою смерті.

Надворі сонце зійшло червоною загравою. Лямпа згасла, тільки по обох сторонах хворі зойками давали знак, що вони борються із смертю. На коридорі відізнались дзвінки, я стиснула тризуб і подалася в сторону канцелярії, щоб забрати ліки.

Перспективи Заходу в атомовій війні

В статті «Захід приготовляється до війни» звернено головну увагу на транспорт та участь німців у майбутній війні. В останніх тижнях велася широко дискусія, хто має децидувати про вжиття атомової бомби і вкінці вирішено, що цим питанням мають займатися уряди поодиноких держав, які входять до Північно-Атлантичного Пакту, а не військовики.

Проблема досить складна. Військові експерти подають, що перших 30 годин у майбутній війні може вирішити долю не тільки Зах. Німеччини, Франції, але також цілої Західньої Європи, включно з В. Британією. Пригадаємо тільки, що воднева бомба має 10 разів більшу силу як перша атомово бомба, скинена на Гірошіму. Большевики мають також водневу бомбу.

Головна Квартира Північно-Атлантичного Пакту переконана, що мешканець Антверпену, Ліверпулю чи Глясгова, може бути більш спокійний, як великі простори в Північній Африці. Перші бомби будуть скинені головню на летовища та фабрики, які продукують атомові бомби. Це є в пляні Заходу. Про плян большевиків не знаємо і тому мусимо порівняти сили обох сторін.

1. Бомбовики.

Сьогодні американські бомбовики Б. 47с перевищують якістю і чисельно найновіші советські дже-ти. На слідуючий рік американці зможуть приділити до своїх частин літаки Б. 52. Літаки Б. 52 зможуть долетіти майже до всіх

важливіших об'єктів СССР. В той час совети заледве будуть мати подібної якості літак, який дорівнював би Б. 52. Теперішній советський бомбовик ЦАГІ 428с може долетіти тільки до Нью-Йорку або Вашингтону і повернути до своєї бази. В міжчасі у В. Британії в загальному ужитті будуть «Вулкани» та «Віктори», найкращі бомбовики дотеперішньої продукції.

2. Ракети.

Совети удосконалили німецькі V2, але по стороні Заходу винайдено середники, які зможуть успішно протидіяти цього роду зброї. Чи большевики пішли вперед в цьому напрямку дальше від Заходу — невідомо. Так звані міжконтинентальні ракети не мають виглядів на скору продукцію.

3. Бази.

В цьому питанні Захід є в більш вигідному становищі. Арізона і Тексас є поза засягом можливої атаки зі сторони советів. Коли большевики плянують діяти з баз, побудованих у Східній Німеччині, бомбовики НАТО можуть легко знищити їм ці бази. У випадку атаки зі Східньої Азії, большевики є загрожені з Аляски. Американські літаки можуть діяти з кожної сторони СССР, за винятком Китаю та Індії. Завдяки новим досягненням, американські літаки можуть доповняти паливо в повітрі чи то понад В. Британією, Францією, Туреччиною, чи Японією. Доповнювання палива може відбуватися також понад Арктикою, однак з певним нараженням на небезпеку.

Богдан (з Едінбургу): «Ліпстик,
* * *
щоби половину назад відібрати».

КАРПАТСЬКА СІЧ

(її постановня, організація та бойові дії)

Після мюнхенської конференції в 1938 році (відступлення Судетських земель Німеччині) почався новий політичний процес в середній Європі, в наслідок якого Чехословаччина була примушена признати деякі полекші Словаччині та Закарпаттю. Чеські газети, перший раз взагалі, почали писати про вільне співжиття чехів, словаків та «підкарпатських русинів». Пізніше, з дальшим, уже внутрішнім тиском, а саме домаганням словаків та «підкарпатських русинів», празька влада була змушена до дальших поступок. Говорилося про нову автономію Словаччини та Закарпаття. Тепер уже чеські часописи почали писати про вільне співжиття в одній федеративній державі чехів, словаків та карпатських українців. В тому часі звільнялися всі вояки німецької та мадярської національностей з чеської армії, що були покликані, коротко перед тим, чехословацькою владою при загальній мобілізації. Вони тинялися, в розхристаних уніформах, по всіх залізничних двірцях і це робило враження повного розкладу держави. Українці в тому часі, скрізь, де б вони не знаходилися, кидалися з великим запалом до праці, щоб використати ситуацію для українського Закарпаття. Дуже цікаво описав свого часу в часописі «Українське Слово» про запал до праці українських емігрантів у Празі Юрко Коваленко.

Перший великий удар для українців прийшов, коли німці та італійці вирішили віддати південну частину Закарпаття (на основі т. зв. віденського арбітражу) з містами Ужгород, Мукачеве, Берегове, — мадярам. Помимо того, що

чеські часописи писали про вільне співжиття чехів, словаків та карпатських українців у спільній федеративній державі, чеський уряд у Празі старався всіма способами поборювати всі відосередні сили як на Словаччині, так і на Закарпатті. Чеський уряд зовсім не був намірений признати на цих землях якоїсь самоуправи взагалі. Це особливо торкалося Закарпаття, де чехи за жодну ціну не хотіли допустити до цієї самоуправи українського національно-свідомого елементу. Після старої вже традиції, чехи й надалі старалися протегувати та всадовляти на Закарпатті на ключеві пости своїх, чеських наставленників, мадяронів та москвофілів (Прхала, Бродій, Бачинський).

В силу вже попередніх політично-ідеологічних течій на Закарпатті, більшість української молоді опинилася в українському націоналістичному русі, і ця молодь, восени 1938 року, перебрала на свої плечі весь тягар тодішніх подій.

Найбільше дошкуляли населенню в його вияві до самостійного життя: ворожий чеський жандарм, мадярони з москвофілами та польські і мадярські диверсанти, що нападали з півночі й півдня та тероризували людиність в прикордонних теренах. Були це часто цілі військові відділи. Щоб забезпечити населення внутрі і ззовні, виникла потреба створити для цього якусь власну силу. В кінці жовтня і з початком листопаду 1938 року розпочалося організування такої сили. Тому, що на Карпатській Україні існували деякі осередки Січі на старий зразок, було рішено взяти

ці січові осередки як базу і розбудувати їх згідно з потребами тодішнього часу та поширити зарозом цю організацію на цілу Карпатську Україну. На нарадах, що в цій справі відбувалися при Слов'янській вулиці в Хусті, нарешті, було започатковано організування такої сили, але не було рішено про її назву, хоч і говорилося про Січ. З початком листопаду установилася Команда Січі, на чолі якої було покликано Дмитра Климпуша. Початково малося на увазі Василя Климпуша, Дмитрового брата, але він відмовився. Дмитро Климпуш був душею існуючої вже перед тим Січі в Ясіні. По довгих дискусіях була прийнята назва цієї оборонної організації, як ОРГАНІЗАЦІЯ НАРОДНОЇ ОБОРОНИ — КАРПАТСЬКА СІЧ (ОНОКС), але в практиці залишилася та спопуляризувалася лише назва КАРПАТСЬКА СІЧ. Тоді теж перший раз Закарпаття названо Карпатською Україною, а на Новий Рік 1939 ця назва була затверджена владою.

Українська влада погодилася на таку організацію з тим, що характер її буде лише піввійськовий, щоб не прийшло до тертя між січовиками та чеськими властями, що знаходилися в країні.

При цій нагоді треба згадати довготривалий «бій за кишені» між владою та Головною Командою Січі. Ішлося про те, що влада, на доказ піввійськовості Карпатської Січі, обстоювала думку, щоб січова блузка (уніформа) мала лише дві кишені, а Головна Команда, що вважала і трактувала Карпатську Січ уже від початку її організування, як Збройну Силу Карпатської Держави, була за тим, щоб січова блузка була «вповні військова» з чотирма кишеннями. Нарешті, залишилося при пів-

військовості». Ще другу «перемогу» могла державна влада записати на своє conto, а саме відбиття січової «атаки» на гаражі, що в них Головна Команда хотіла держати свої авта. Цю «перемогу» могла влада здобути при допомозі корів прем'єра держави, що знаходилися недалеко гаражів, бо, як твердив прем'єр, ці корови давали би мало молока, якби близько них гуділи мотори авт. Ясно, що перед такою «силою» та перед такими аргументами Січ мусіла безумовно капітулювати.

Щодо самої організації Карпатської Січі, то вона не була розроблена початково. Її оформлював час. І щойно в кінцевій фазі свого існування організація її була більша чи менше закінчена. Це тому так склалося, що були великі труднощі вже в початкових фазах організації Карпатської Січі, бо влада, конкретно прем'єр Волошин, не погоджувався на організацію війська, мовляв, ми його не потребуємо, ми маємо військо федеративне — чеське, і воно має нас боронити.

В початках організації Січі головну увагу було звернено на: 1) відділ організаційний (що пізніше перемінився на відділ оперативний), 2) відділ фінансовий, 3) відділ політично-розвідчий (розвідка і протирозвідка), 4) відділ вишкільний, що виготовляв військово-вишкільні матеріали, уста-ви тощо, і надглядав за військовим вишколом нижчих клітин, 5) відділ пропагандивний, що керував національно-освідомлюючою працею на терені Карпатської України. Оперативні речі були залежні безпосередньо від Головного Команданта або його заступника. В більшості — це друге.

Перший січовий відділ був створений у Хусті для оборони влади,

Головної Команди Січі та право-порядку в місті, побіч міської поліції. Потім слідували дальші відділи для поборювання диверсії в прикордонних смугах півдня та, головню, півночі. В листопаді сильно зріс наплив людей з Галичини, Волині, Буковини, і тоді вже виникла думка творити сталі гарнізони. Такі гарнізони створені були в Торуні, Королевім над Тисою та в Ставнім. Час і обставини примусили Головну Команду прискорити створення Січового коша в Хусті. Сприяв цьому також уже згаданий великий наплив людського матеріалу з-за кордону та української еміграції з Чехословаччини. Прибували українські емігранти теж і з інших країн.

Цілу територію Карпатської України було поділено на січові округи з окружними командами на чолі та з вишкільними та пропагандивними відділами. Окружним командуванням підлягали, наявні майже в кожному селі й містечку, командування місцевих відділів з командантом та його двома заступниками — керівниками вишкільного й пропагандивного відділів. Охоча молодь однієї місцевости творила відділ Карпатської Січі, що організаційно становив собою 1-3 сотень з відповідними функційними старшинськими постами, підлеглими командантові місцевого відділу ОНОКС. Такі сотні, як і сотні гарнізонів, в дальшому поділялися на чоти (теоретично із 40 чоловік, на практиці ж із 15-60 чоловік), чоти ділилися на рої по 13 чоловік.

Окружні команди були в містах: Перечин, Велике Березне, Свалява, Хуст, Севлюш, Тячів, Великий Бичків, Рахів. Округи не покривалися з адміністративним поділом. Головна Команда Карпат-

ської Січі знаходилася в Хусті. В хустській окрузі були деякі відміни, а саме, що не всі січові відділи підлягали окружній команді, але безпосередню Головній Команді. Це були хустський Січовий кіш та підстаршинська сотня. Теж усі бойові гарнізони та інші бойові одиниці, без огляду на те, в якій окрузі вони знаходилися, як також і робітнича сотня в Порошкові, підлягали безпосередню Головній Команді в Хусті. Хустський Січовий кіш складався з трьох піхотних сотень, одної сотні технічної та студентсько-міщанської сотні. Хустський кіш нараховував коло 600-650 січовиків. Загальне число січовиків можна лише приблизно подати, бо це були добровільці і лише незначна частина їх була охоплена в гарнізонах (активна служба). Головна Команда могла мати на зазив до диспозиції коло 12-15 тисяч січовиків. Взагалі зареєстровано було всіх січовиків біля 26-30 тисяч.

Ще були широко зорганізовані та добре розбудовані жіночі частини Карпатської Січі, але вони мали завдання відмінного характеру.

Організовано та вишколювано в Січі чисто на військовий зразок. Цей вишкіл сперто було на німецьких зразках. На їх основі й виготовлено частину уставів внутрішньої і польової служби. Дошкульну недостачу вишколених старшин і підстаршин пробувано надолжувати, у випадку останніх, довишколом, проведенім в хустським коші та при Головній Команді Січі. Повна відсутність озброєння, бо на відділ припадало декілька пістоль та старого типу рушниць, відбилася вирішно на перебігу боїв з чехами та мадярами в березні 1939 року.

Постачання харчами й платню

отримували лише дуже незначна частина членів вищого командування з фондів ОУН, способом «підпільної системи» (про це буде сказано при іншій нагоді), неймовірно мало одержував на прохарчування хустський кіш (на особу не цілу корону денно!), всі ж інші мусіли за себе дбати самі як уміли і як знали. Спочатку 1939 року було остаточно унормовано справу одностроїв, відзнак та звань. Принято було змодифікований однострій колишніх частин УСС. Звання устійнено: січовик, старший січовик — для рядовиків; вистугн, десятник, булавний (з додатком «аспірант» для тих, що закінчили середню школу) — для підстаршин; чотар, поручник, сотник, майор, підполковник, полковник — для старшин. Старшини відрізнялися обшиваними золотим шнурком (одним шнурком — старшина, двома — командант, трьома — головний командант) нараменниками із золотими зірками і таксамо обшиваними золотим шнурком маншетами на рукавах, ромбовими нашивками на викладеному ковнірі блюзи та обшитими таким же золотим шнурком (одним, двома, трьома) беріжками шапки-мазепинки. Нараменники і ромбики були кольору синього. «Аспіранти» мали обшиті нараменники, ромбики та беріжки шапки-мазепинки синьо-жовтим шнурком.

Остаточна організація Головної Команди виглядала так:

Головний командант: Дмитро Климпуш; командант: Іван Роман; шеф штабу: Гузар-Колодзінський; 1) оперативний відділ: Грицько Чорний; 2) політично-розвідчий відділ: Євген Волянський; 3) вишкільний відділ: Юрко Калина; 4) мобілізаційний відділ: Роман Шухевич; 4) відділ зв'язку: Дми-

тро Кетровський; 6) відділ постачання: Іван Роман; 7) відділ преси й пропаганди: Зенон Коссак-Тарнавський; 8) відділ транспорту: Юрко Коваленко; 9) відділ санітарний: Омелян Волинець. Був ще т. зв. вужчий штаб, що складався лише з небагатьох старшин (може 10 осіб), і ці старшини різнилися від інших тим, що вони мали нараменники та ромбики червоного кольору, тоді як інші старшини носили ці відзнаки синього кольору.

З наростанням чесько-українського конфлікту та мадярської загрози, поділено Карпатську Україну на три військові області з обласними командуваннями: 1) західню — з осідком в Перечині, 2) середущу — з осідком в Сваляві, 3) східню — з осідком у Великому Бичкові, які, з підчиненими собі дотичними окружними командуваннями й місцевими відділами, переняли справу безпеки кордонів і території на своїх відтинках.

Абсолютний брак зброї та дуже часто абсолютна нездібність ведення були найбільшою причиною великих січових втрат у боях з чехами та, потім, і з мадярами. Бої з чехами постали головно з вини Головного Командування Січі. До цих боїв не мусіло обов'язково дійти, але невміння Головної Команди наказувати та неправильне передання одним кур'єром старшиною усного наказу, ввело команданта хустського коша в блуд і він розпочав ці бої. Але ще гірше сталося те, що зараз по перших стрілах, Головне Командування приказало негайно припинити бойові дії і стягнути три сотні, хустського коша, що наступали на штаб генерала Прхали та на владну будову — назад. Це була ще більша помилка, бо відво-

роту вже не могло і не сміло бути. Це якраз і зрозумів командант коша, старий фронтовий старшина ще австрійського часу та Українських Визвольних Змагань. Він проголосив панам з Головної Команди: «Тепер уже не може й мови бути про стягнення відділів назад. Я от-от буду мати цілий штаб Прхали в руках і тоді ми можемо з ними говорити. Інакше не пройде й одної години, як вони нас нападуть в коші і ми не зможемо боронитися. Єдина рада тепер: блискавична дія!» Панове були так перелякані цими подіями, що їх самі накоїли, як каже командант коша, що вони заявили, що всю відповідальність беруть на себе і приказують відділи негайно відтягнути. Командантові коша, що його вояки вже майже були в середині штабу Прхали, як дисциплінованому старшині, нічого не залишилося, як наказ виконати. І він його виконав. Але він знав, що буде слідувати, і тому не повернувся в кіш, а заняв становище на горбках за кошем, яке уважав за найдогідніше для оборони. Він правильно міркував. За короткий час чехи зорієнтувалися в ситуації і заатакували всіма модерними бойовими середниками січовиків, при чому вони вели наступ півкругом так, щоб січовиків притиснути до річки Тиси і там їх знищити. Командант, старий практик, розпізнав задум ворога вчас і вмілим маневруванням зумів вивести січовиків з цієї ситуації. І лише задяки цьому страти не були ще більшими. Але кіш уже не був у своїй повній бойовій силі, коли за два дні після того почалася війна з мадярами.

Найбільша біда була в тому, що січовики не мали можливості перед тим познайомитися зі зброєю, бо вони її не мали, і тепер, коли

вони собі здобували від чехів якогось скоростріла, то в дуже багатьох випадках вони не вміли собі з ним дати ради. Крім того, був надзвичайно великий брак старшин. Резервні чоти стояли в Хусті нечинно, бо не було кому вести їх назустріч ворогові. Тут треба ще згадати, що лише дуже мала частина членів-старшин Головної Команди залишилась. Більшість з них десь попросту зникла, щоб появитися, скоро після цього, десь у Відні чи в якихось інших містах...

Бої з мадярами були лише поодинокі. Вони не мали якоїсь фронтової пов'язаності. Отже, **не було жодного регулярного фронту**, як сьогодні дехто пише. Хто твердить про регулярний фронт на Карпатській Україні, той не знає, що то є фронт взагалі. Так само не було жодної партизанки на Карпатській Україні після 18. згл. 19. березня 1939. року. З цими днями всі дії були закінчені, і відумування тепер якихось партизанських акцій, щоб тим популяризувати свою особу, як це роблять деякі «хроністи», є смішним і zarazом безвідповідальним.

Пишеться часто про події в Карпатській Україні так, ніби все було дуже гарно, взірцево. Так воно далеко не було. Події ці вже належать до історії. Історичні події треба правдиво навітлювати, без огляду на те, чи вони є приємні, чи неприємні. Історичні події, звичайно, мають нам служити за науку. Події на Карпатській Україні, отже, будування держави, будування військової сили та взагалі всього, що з цим будуванням пов'язане, **має нам бути прикладом-взірцем, як ці всі речі не сміються робити.** Та про це буде сказано колись іншим разом та при іншій нагоді. **Д. Кетрос**

Що нового в техніці?

Машина, що рахує монети. Недавно винайдено новий апарат, що докладно може порахувати 2.000 всякого роду монет на хвилину. Апарат збирає лопатками гроші зі стола і вкидає до контрольної камери, яка сортує і рахує гроші.

Багата фірма Лайонс, яка має харчові склепи по цілій Англії, набула недавно машину, що обчислює тижневу платню для 33.000 робітників у Лондоні. Машину цю обслуговує тільки 4-рьох техніків.

Механічний перекладач. «Електронний мозок», що перекладає з однієї мови на другу, був показаний останньо в Нью-Йорку. Машина ця мала запас 250 слів російських та англійських. Автомат перекладає і переписує виголошені речення. Винахідники заповняють, що «Електронний мозок» може поміщувати неограничену кількість слів і перекладати на різні мови. Машина може «запам'ятати» приблизно 1,000.000 п'ятилітерних слів.

Під час демонстрування вчені вкидали записані картки в російській мові (кожне слово має свою певну величину дірки), машина подала світляні знаки і по 9-ох секундах повернула картки в перекладі на англійську мову.

Електричний інспектор. Пенсильванська залізниця (в Америці) користується автоматом, який контролює скріплення рейок.

Апарат цей є дуже малий, який можна нести в одній руці. Його прикріплюється до вершка рейки. Детонації записуються способом Морзе. Апарат цей контролює біля 300.000 скріплень річно.

Найновіший розбивач атомів. Найновіший світовий розбивач атомів знаний як «беватрон», збу-

дований Американською Комісією Атомової Енергії, якого кошти вносили 9,500.000 доларів (три мільйони фунтів стерл.) дає великі можливості для розвитку медицини та мирної індустрії. Винахідник, д-р Ернест Льюренс, одержав нагороду Нобля. Розбивач цей випroduкував уже 5 мільярдів електронних вольтів (сили атомової напруги) і має потужність 6 мільярдів 250 мільйонів вольтів.

Машина продукує протони — синтетичні космічні проміння та з фантастичним прискорюванням використовує їх як «кулі» до розбивання атомів, продукує частки нейтронів і мезонів.

«Беватрон» має пампушковатого вигляду магнет 135 футів діаметром, 14 футів височини та 10 тис. тонн ваги. В середині магнету є камери порожнечі, розміру 5-тикімнатного дому, з якого 31 помп випомповують постійно повітря. Проміні протону скеровується до камери порожнечі, де вони обертаються з фантастичною швидкістю — 300 тис миль продовж двох секунд. З цією самою швидкістю вони попадають в атомовий щит. Вистріл спричинює жмут синтетичних, космічних промінів.

Процес продукції обсервують при допомозі знімок.

З ковзанкою на прогулянку. Майбутні ковзарі-лижварі можуть брати ковзанку з собою в подорож і в кожній порі року ковзатися. Ковзанка є зроблена з пластику і важить біля 30 кілограмів. Вінільовий плястичний аркуш має 24 фути діаметр. і береги його обгороджені м'яким, 10 см. висоти металем.

Ковзанку цю розкладається на рівному полі, поливається на висоту двох цілів водою, яка за кі-

лька хвилин перемінюється в лід. Цього роду ковзанку уживають в Америці.

Нове скло. Новий тип пластичного «шкла» можна тільки зігнути, але не розбити. Гнучкість його видержує зігнення 90°. Згадане «шкло» буде мати примінення в автах і домах, які часто загрожені на небезпеку.

Винахідники радять професорам та деяким конзулятам набуті також нове «шкло». Вони видержать усяке каміння.

Советська надракета. І. П. Саттон, інспектор повітряної Північно-Американської Авіації подає, що советські науковці будують вибухове стрільно, яке має в 5 разів більшу силу, як німецький V2.

Стрільно знане як «модель 103», є дуже мале відносно вибухової сили і його вага не перевищає тягару пересічного авта. Вибух дає полум'я 160 футів довжини при

швидкості 5.000 миль на годину а температура 5.000° Фаренгейта, в два рази вища, як потрібна для топлення залізної руди.

Большевики вияснюють, що «модель 103» буде мати примінення для «мирного» лету в простори.

Однорейкова залізниця в Лондоні. Група міжнародних інженерів має в пляні збудувати залізницю одно-рейкової системи в Лондоні, на взір гірських залізниць. Вагон буде мати сто місць, а рейки вміщені на стовпах 15 футів височини. Першу дорогу заплановано на вул. Great West Rd.

Транспорт цей буде головно служити для тих, що подорожують до лондонських летовищ з центру міста. Подорожуючі висідатимуть з літаків прямо до нових залізниць і переїжджатимуть спокійно 15 футів високо над вуличним рухом при швидкості 50 миль на годину. Кошти нового пляну будуть виносити около 6 мільйонів фунтів.

В індустріальному місті Б-мі (Англія) до уряду праці зайшов українець, професор К., який просив про легку працю з огляду на вечірні курси, на які він недавно записався. «Скільки вам років?» — питає головний директор. — «50-ка добігає». У відповідь начальник уряду праці назвав професора «крейзі ман», ще й посуджував за обдурювання, але на закінчення додав: — «Як закінчиш курси, мабуть, за 10 років, прийдеш знову до мене і тоді подумаємо».

Минуло два роки. Професор К. забрав зі собою посвідку закінчення курсів та зайшов до уряду праці. Знайшов «старого знайомого» і тиць йому посвідку в руки. «Це не ти, а вони «крейзі»; «дуже добре» з усіх предметів, збожеволіли!» — скрикнув, а за хвилину: — «Ну, як професори збожеволіли, то я мушу також. З завтрішнім днем підеш на умову працю».

Матроси-кадети після вправ нарікали, що 1/50 хвилини не вистачає на розпізнання ворожого літака.

Старшина, що давав лекції, твердив і обстоював свої тези, доказуючи, що він може ще раз задемонструвати на фільмовій стрічці, що навіть 1/500 хвилини вистачає на розпізнання предмету. Заложено фільмову стрічку, світло мигнуло і зала вибухла сміхом. Усім вистачило часу, щоб розпізнати контури в купелевому строю жінки.

М. Д.

Кілька фактів про моїх вояків-дивізійників

Дуже часто приходиться нам читати про нашу Дивізію, і то в нашій таки пресі, що Дивізія не була належно вишколена, належно узброєна та, що стрільці не були загартовані в боях і т. п. Є також такі, що твердять (мабуть, під чужими впливами), що ми не маємо в крові військового »дрилло«.

Фактично про ці справи пишуть люди, які в Дивізії не були і на військових справах не визнаються, або може тільки колись дещо визнавалися. Наведу конкретний приклад:

Перед від'їздом Дивізії на фронт, приїхала до Нойгамеру Військова Управа з представниками українського громадянства, які приглядалися кільком вправам, продемонстрованим командиром Дивізії. Під час згаданих вправ я був також присутній.

По від'їзді цієї »еліти« в »Краківських Вістях« подано звіт і між іншим таке: »Артилерія займає вогневі становища на фронті. Вся обслуга їде на бистрих конях, які цілий час гарцюють, однак, один вершник упав з гарцюючого коня разом з машинним скорострілом і т. п. ...«

Був випадок, що стрілець упав, але тому, що батарея заїжджала на становище трапом і по піску кінь поковзнувся. Додам коротке спростування, що це був не машинний скоростріл, а »Р. II«. Очевидно звіт писав »ляїк«, який не розрізняє родів зброї.

* * *

Сьогодні хочу згадати про певні моменти, які врилися мені в пам'ять на підставі тих фактів. »Селепко« — вояк Дивізії »Гали-

чина«, — це людина, що мала добрий військовий вишкіл, ініціативу, любов до своєї батьківщини, відзначалася великою пошаною до своїх старшин і була насправду високовартісним, здисциплінованим вояком.

Мені прийшлося бути з нашими стрільцями цілий час на передових позиціях, почавши від »Боевої групи Баерсдорфа« — до самої капітуляції.

У місцевості Б. ми одержали наказ виїхати з чотою під село Хм., бо там перебували партизани. Докладні інструкції ми одержали в дорозі під час їзди, яка відбувалася через цілий час трапом. Тоді перший раз я мав нагоду приглянутись виконуванию наказу. Я ніколи не сподівався, що все це може відбутися в такому скорому темпі, без жодної паніки і майже самочинно. Це міг робити лише гармаш, який мав добрий вишкіл.

* * *

Другий примір: — Приїжджаємо на станцію Ожидів-Олесько в білий погідний день. У хвилині задержання потягу над нами показали ескадри большевицьких літаків. З команди впало одне слово: »Наліт!«. Про дальші інструкції годі було думати, бо літаки принизилися понад головами. В кілька хвилин опісля, скорострілці без наказу заняли становища і почали обстрілювати ворожі літаки, а решта гармашів, дуже спокійно почала виладовувати бойові батареї з вагонів. Хочу пригадати, що це був перший день для багатьох »під вогнем«, однак, стрільці надзвичайно вміли опанувати перший момент поденервовання і ро-

били все те, що навчилися під час вишколу.

* * *

Дальше. Стоїмо два дні в Ясеневі і нараз приїжджає генерал інспектор XIII Корпусу, до якого була приділена наша Дивізія. Його завданням було запізнатися з дивізійною артилерією. В білий день дає наказ заняті вогневі становища і відкрити вогонь. Командир батареї кличе до себе вогневого старшину, чотових і командирів гармат. Повторяє наказ і видає інструкції. Наступає виконання наказу. Я стою коло генерала і обсервую його і події навкруги нас. Уже в початках завважую, що він приглядається вправам з захопленням. Я не помилився. Батерія заняла становища влючно до вкопання та замаскування гармат, додержуючись усіх приписів спокійно і виконуючи це все в дуже швидкому темпі.

Коли вогневий старшина зголосив, що батерія вже готова до стрільня, тоді генерал підійшов до командира батареї і спитав: «Чи це українці, чи німці?» «Українці» — почув коротку відповідь. «Не можу повірити» — заявив генерал. «Виконувати так накази може тільки старий німецький вояк». На закінчення погратулював командирові батареї і відїхав. Так оцінив нашого «селепка» німець, який був неприхильно наставлений у перших початках до Дивізії.

Приклад про відвагу українського дивізійника. Вогневе становище є на леваді під Хватовом, віддалене біля 40 м. від асфальтового гостинця. Два «Т 34» прориваються через першу лінію і прямують у наше заплля. Заобсервувавши артилерію, почали сипати густим вогнем. Наводчик гармати не зважає на ворожий вогонь, а

наставляє гармату. Ладують протипанцерне стрільно і за першим вистрілом ушкоджують танк. Другий танк збиває слідуочий гармаш, який підсунувся на віддаль 25 м., з протипанцерного кулака.

* * *

Дивізія вже майже розбита. Перший дивізіон ще держиться на занятих становищах під Білим Каменем. Піхоти влі немає. Артилерія у першій лінії. Всі гармаші держаться разом і виконують накази. Це був уже послідній бій. Наказ відвороту. У тому ж часі приходить до командира батареї два гармаші з проханням, щоби їм дозволено піти до хати відвідати родину, бо вони з цієї місцевости. Командира це прохання здивувало, бо тоді вже все було розбите. Дозвіл вони, очевидно, одержали. Це доказ здисциплінованости до останньої хвилини.

Перша стріча з англійцями на горі Пак в Австрії. При появі англ. танку німці закричали: «Ідуть англійці, зробити проїзд!» Надїжджає танк. Всі німці без огляду на військовий ступінь, влючно з СС-манами салютують танкові. Що робить наш вояк? Відходить на бік спокійно, і спокійно та критично всьому приглядається. Спокійно стоїть і не салютує, бо в ньому був тільки нижчої ранги підстаршина і стрільці. За кілька хвилин ці самі вояки звертаються до мене з заввагою: «юберменші?» Хочу підкреслити, що наш вояк знав свою вартість, як також умів задержати свою гідність.

* * *

Полон. В німецькому таборі полонених, той самий вояк, що так вилазив зі штанив перед старшиною в армії, тепер не звертає навіть уваги на старшину. Наш «Селепко» віддає кожному старшині пошану і поважає його. Ділиться

кусом хліба чи папіросом зі старшиною, а часом одного папіроса курить на спілку десять осіб.

Побратимство. Наш член Дивізії (були дуже часто такі випадки) сам не їв через цілий день, щоби допомогти другому німецькому другові. У полоні в Ріміні з їдою було дуже скупо, але про хворих і ранених наші вояки і серед цих тяжких обставин пам'ятали.

В користь хворих зрікалися полонені своїх цілоденних порцій, щоби підтримати не так матеріально, як морально своїх друзів, які потерпіли на здоров'ю.

На Великодні свята заїхало до шпиталю в Мірамаре тягарове авто з різними овочами і продуктами для хворих. Я працював у той час в шпиталі і прийшов просити шефа шпиталю про дозвіл на роздачу привезених харчів. Шефом був лікар-генерал, німець. Коли я розповів йому звідкіля ці харчі, даючи дозвіл, він сказав: «Нам, німцям, треба вчитися «камерадшафту» від вас, українців. В нас у полоні цього немає». Думаю, що більше не можна додати до цих

кількох слів, сказаних чужинцем.

Цього роду примірів я міг би навести дуже багато. Я свідомий також, що не один з наших вояків, читаючи ці рядки скаже: «Так це правда. Я там був, робив і бачив все це на власні очі». Вони всі є між нами в цій країні, або виїхали за океан. Про них висловився один «патріот» з Америки — «В Англії є 20 тисяч черевиків і нічого більше».

Мій образ про них є цілковито інший, бо я був з ними. Переживав з ними дні слави і неолі. Я гордий, що мав честь бути з ними і винести такі гарні спомини з часів перебування з ними.

Я вірю, що ми разом повернемо на Рідну Батьківщину, за яку ми проливали і будемо проливати ще кров. Цей «селеп» остався незломним у своїй вірі і це скріпило в мене цю саму віру і любов. З ними піду знову в огонь, у бій, бо вони гордість моя — моє життя, одні з кращих синів нашої України. Я прийняв також назву «селеп», бо вона для мене дорога, вона має за собою світлу історію, незабутніх днів серед друзів по зброї.

3 концтабору до польського корпусу

Пізним літом 1941-го року советські власті почали звільняти в'язнів, бувших польських громадян, з «трудова-исправительних» таборів в архангельській області. Звільнення відбувалося партіями, при чому трудно було сказати, на яких критеріях опиралася черга звільнення. Мій табір начислював понад дві тисячі в'язнів, з яких понад двісті були бувші польські громадяни. З них двісті, — більшість, були поляки, другі чисель-

но — українці, а решта — жида.

У першій групі, яку звільнено в початках вересня, було біля сорока чоловік, а в цьому числі біля 15 українців; одним з них був я. Із національного складу групи виходило б, що НКВД не робило жодної різниці між окремими національностями, а кермувалося виключно принципом державної приналежності. Нам сказали, що на полудні Росії формується польська армія, та що ми маємо до неї

вступити; тому, однак, що польська армія в початковій організаційній стадії не може нараз заабсорбувати великої кількості рекрутів, нас спрямують зразу не до армії, але до різних місцевостей за Уралом, звідкіля військові власті у відповідний час нас покличуть. Про виїзд польської армії поза межі СРСР покищо нічого не говорилося. Всі були переконані, що польські формації будуть існувати та діяти під советським командуванням.

Мені призначено було їхати до міста Тюмень. Подорож туди тривала приблизно десять днів. Згідно з інструкціями, які дано мені в таборі, я зголосився по приїзді у місцевому НКВД, яке приділило мене до праці в кооперативі. По двох тижнях визвали мене до воєнного комісаріату, де я отримав залізничний білет до Свердловська та доручення, щоб зголоситися там у збірному пункті для майбутніх вояків польської армії.

У Свердловську стрінув я багато із бувших в'язнів з мого табору. Нас вислано транспортом, який начислявав коло тисячі людей до Бузулука, де містилася польська головна квартира та зав'язок армії. Туди, однак, нам не довелося доїхати. На станції в Чкалові з'явився полковник польської армії, висланий з Бузулука, який спрямував транспорт в Узбекистан, оправдуючи це тим, що польська армія ще не готова на наше прийняття, та що вона вже переноситься в Узбекистан, так, що ми матимемо змогу там до неї вступити. Не було ради — треба було їхати в Самарканд. Тільки скептики та більш підприємчиві залишили транспорт та поїхали до Бузулука на власну руку.

В Самарканді нас поділено на групи та розвезено в дооколичні

колгоспи, де більшість з нас прийняла участь у продукції бавовни. В місяці січні 1942-го року наспіли до колгоспів з НКВД прикази, щоб виготовити списки всіх переселенців, з узглядненням національності та віровизнання, а спочатком лютого видано зарядження, щоб відіслати всіх поляків до м. Керміне, де вони повинні зголоситися до набірної комісії. Українці та жидади мали даліше залишитися в колгоспах. Однак, тим разом українцям і жидам не треба було казати, що вони мають робити. До втрачення не було нічого, хіба голод, бо в бавовняних колгоспах не було що їсти. Думаю, що те, що слідувало в колгоспі, в якому я працював, було типово для всіх колгоспів: слідуючого дня по проголошенню списків ні одного європейця не стало в селі; хто з пропуском, а хто без пропуску — всі поманджали до Керміне щасливо. Поїзди та залізничні станції були повні майбутніх рекрутів, так що міліція не дуже то бралася за якунебудь контролю, зрештою, вони ще тоді не здавали собі справи з того, що діється, це значить, що багато подорожніх — це поминені із списків українці та жидади.

Приїхавши до Керміне — малого міста на південний схід від Самарканду — приїзді почали зголошуватися до набірних комісій, (яких було дві), щоб якнайшкороше «включитися» в ряди армії та дістати їду. В Керміне панував тиф, але це нікого не відстрашувало. Ранком, зараз по моєму приїзді, я теж станув у чергу, щоб якнайшвидше дістатися перед комісію. На комісії мені дали категорію здоров'я «Е», яка означала цілковиту нездібність до військової служби. Я був фізично так втомлений, що цей факт видавав-

ся мені зовсім природнім. Мені й не снилося, що моя категорія здоров'я могла мати щось спільного з моєю національністю, або віровизнанням. Щойно коло полудня справа почала роз'яснюватися, коли то повиходили з комісії мої «співколгоспники» українці та жи-ди, всі з категорією «Е». Тоді ми вповні зрозуміли значення списків, на які в колгоспах вписували тільки поляків, та щойно тоді ми побачили, що тут проти нас діє свідомо політика. Це потвердили ще ті українці, які, «зніюхавши письмо носом», подавалися на комісії за поляків та отримали добрі категорії здоров'я. Багатьом з них казали хреститися, щоб побачити чи «Духа Свентего» випаде на лівому чи на правому рамені.

Супроти такого стану речей, залишилося тільки дві можливості: або вертатися до колгоспу, де чекала голодова смерть, або пробувати щастя у другій комісії. Я вибрав цю другу можливість. Тим разом штука вдалася: я «перелицювався» на поляка і моя категорія підскочила з «Е» на «А» мимо цього, що я таки ледве держався на ногах. Щобільше, тому що я

мав закінчену середню освіту, майор, голова комісії, запропонував мені вибрати рід «зброї», в якій я хотів би служити, і я вибрав летунство.

Не всім українцям повелось так як мені. Деякі повернулися в колгоспи, інші поїхали до Бухари, де був другий збірний пункт. Зовсім зле було з жидами, яким їхній семітський вигляд лиця не дозволяв свobodно брехати.

Мій вибір летунства показався дуже влучним та практичним, бо група, призначена до летунства, виїхала перша з ССРСР до Британії. Що діялося в Керміне від часу мого вступлення до армії (13. 2. 42) до часу мого виїзду з ССРСР (22. 3. 42) не знаю, бо другого дня по моєму вступленню до війська я захворів на тиф і ледве «вспів» видужати в пору, щоб виїхати з першим транспортом до Великої Британії.

На закінчення додам, що по приїзді до В. Британії мені таки не довелося літати, бо внаслідок «скрінінгу» мене перенесено до сухопутної армії, в якій я перебував решту моєї військової служби під «опікою двійки».

Ю.

ІЗ АНЕКДОТ ПРО ДИВІЗІЙНОГО ГЕРОЯ МІСЬКА МАКОЛЬОНДРУ

Стрілець Макольондра до рекрута: — «Виліз на дуба, протри собі сліпаки і вважай на наші форпости, чи не шусують, та за червону ракету... Лізь, а вважай бис не впав!! — Повтори — на що маеш вважати?»

Рекрут: — «Би м не впав!»

* * *

«Хлопці, заковуйте рукави! На кожного з вас припадає щонайменше шість чубариків» — поручник Б. інформував перед боем свою сотню.

Стрілець Макольондра, що пильно прислухувався словам пор. Б., зараз же з початком атаки загнався далеко вперед під ворожі становища.

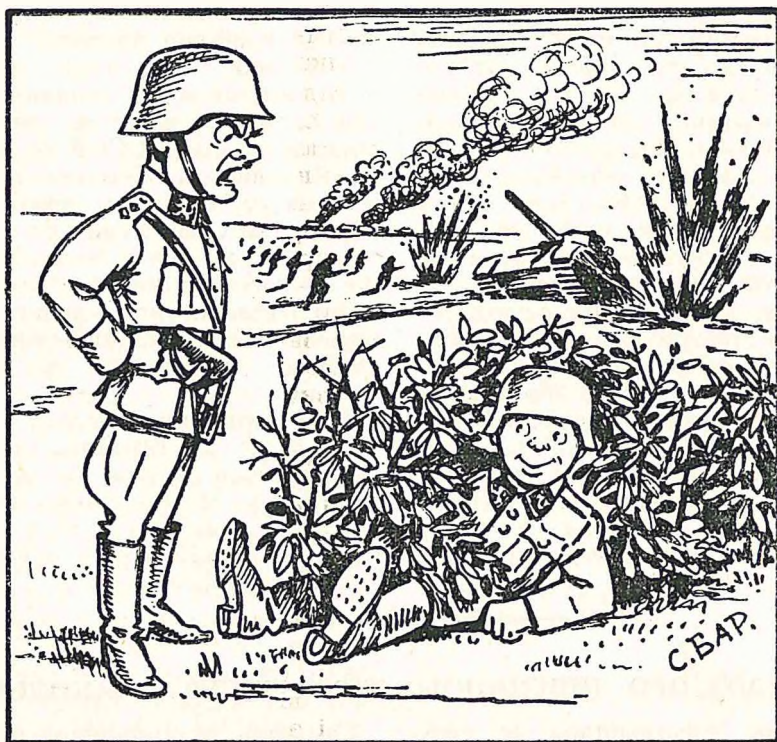
Сотня пор. Б., по завзятій багнетній атаці, вибила червоних з їхніх ровів і стрільці погналися за втікаючими «байцями». Погналися та не всі...

Пор. Б., керуючи атакою із сотенного командного становища, побачив недалеко вистаючу із корча ялівцю пару чобіт. Зацікавлений,

подався туди й мало не зомлів: — Хоч в переді ще велася завзята драка, тут, заклавши руки під голову, спав сном блаженних власник чобіт — стрілець Місько Макольондра!

— »Макольондро, холеро! Чому не воюеш?!! « — ревнув поручник.

— »Чому?« — відчинив одне око Місько — »Того, жи самісти казали, жи на фацета шість москалів припадає, то сі шнель взяв до роботи і вжем свій контінгент закатрупив, то тепер маю ніби файрант!«

Стрілець Макольондра до друзів в кантині, за шклянкою пива: — »Чи ви чули про Юзька Шмиру, того з фізілірів? Програв фразер в очко, а жи не мав форси, то мусів в застав куплю дати... а тепер кримінал го чикає, бо не має куплі, і магель, бо тому жи виграв, куплі ни треба, він має свою, то казав жи як му Юзько до завтра валюти не віддасть, то

всі свої зуби позбирає... Що, як би ми сі так зложили й му ту куплю викупили, бо шкода хлопца, га?! —

Стр. Манько: »Йо, добра думка, але що тебе так розібрало, жи сі є Юзькового адвоката бавиш?« —

Стр. Макольондра: »Що? А ти хочеш бим дві куплі на собі трагав?« ...

Відень — твердиня

(Закінчення)

»Москалі мають багато клопоту з нами« — оповідає мені міністр внутрішніх справ зі сміхом. »Вони не можуть зрозуміти цього, що вони не в силі злякати нас і це викликає в них тільки ненависть. Милий і простолінійний Гелмер, відповідальний за внутрішню безпеку країни, здобув багато ворогів серед советських високих комісарів.

В часі страйку (в 1950 р.) він проходить кордони, заставлені багнетами червоної армії до міської галі у Віден-Нойштадті, індустріальної червоної цитаделі коло Відня, що була захоплена партійними сталеварниками. З малою горсткою легко озброєних поліціантів позаду, своєю рішучістю та різким голосом очищує будинок в 15-ти хвиликах.

Фанатично прив'язані до свого шефа Гелмера, поліція, хоч під загрозою висилки на Сибір, виконує тільки накази з Відня. Останньо в малому місті, в глибині советської зони, советська військова патруля протестувала проти плякату, що появився після Берлінської Конференції. На плякаті намальовано Молотова, який держить одну ногу на мапі Австрії, з написом: »Нет независности для Австрии«.

»Скинь це« — заверещав провідник червоної чоти до старшин австрійської національної поліції. Середнього віку поліціант водповів спокійно: — »Я не можу цього зробити. Я маю накази з Відня залишити це«.

Москалі заарештували його. Не минуло години, як з усіх доокोलішніх хат збіглися селяни з

вилами та обступили в'язницю. Поліціанта звільнено. В слідуючих кількох днях подібні сцени повторилися в містах і селах в цілій советській зоні. Червона армія та австрійська комуністична партія програли війну з плякатами.

Відень, це вікно у Західний світ, що справляє для москалів багато клопотів. Центр міста, сильно зруйнований під час війни, відбудовано з почуттям краси. Гарні ресторани, виноградні городи та каварні, в яких віденці любуються — завжди повні. Опери та театри найгарніші в Європі. Славні торговельні вулиці пишаються виставами найбільш притягаючих зразків моди, ювелірними виробами та харчами в світі.

Одного пополудня ми слідкували, з австрійцем, який говорив російською мовою, за червоним полковником і двома старшинами нижчої ранги, які вибралися на прогулю до спокусливого »капіталістичного« міста. З захопленням в їхніх очах вони переглядали списки страв у реставраційних вікнах (советському персоналові заборонено перебувати в публічних заведеннях). Вони пригладалися уважно гарно убраним жінкам на верандах. Полковник задержався в одній книгарні, де продають закордонні часописи і журнали. Нараз один з його старшин шарпнув нервово полковника за рукав і півголосом дав знати, що через вулицю переходить інша група советських старшин. Всі три залишили швидко книгарню. »Всесильні переможці«, — сміявся мій товариш австрієць,

»Чи бачив, як змелися, гейби псотливі школярі!«. Відразу австрійців до москалів вкорінилась глибоко. Советську головну квартиру для цілої Австрії, що перебуває в Бадені (18 миль від Відня), загально звать »Свинюшник«. Давно, перед війною, прекрасні парки Бадену, з потрійними стінами плавацькі басейни і дороги, притятали багатьох віденців на прогулянки в кінці тижня. Багатіші мали там свої вілли. Сьогодні баденські парки, по яких проходжуються советські старшини зі своїми жінками і дітьми в неділі пополудні, позаростали, ставки і басейни занедбані. Навіть після 9-ти років вілля командуючого генера-

ла не має всіх вікон. Замість шиб, повибиваних під час війни, видно дошки, або тектуру. »Спочатку ми думали, що большевики тому не дбають про ремонт, бо не думають довго перебувати«, — сказав молодий австрієць, який затягнув мене, щоб я побачив цю віллю. — »Тепер ми пізнали, що вони не знають кращого. Вони думають, що рай так виглядає, як в цьому стані він власне є«.

Австрійці використовують кожену нагоду, щоб виказати свої почування. Ріг вулиці, при якому є советська командантура, є вузлом руху Відня. Одного дня, червоноармійці залишили свій джип на цьому роздоріжжі. Вони ува-

жають добре на свої вози, бо за найменше ушкодження їх сильно карають. За хвилину, віденці почали акцію. Кожна льора, такси і приватні вози почали трубіти. Розбавлені прохожі стовпились на хідниках. Коли старшини та червоноармійці вибігли з командантури, звідусіль посипались дотепи і глумливі завваги. На роздоріжжі стояли австрійські поліціанти, які також сміялися, коли я переходив коло них після видовища, як москалі спочені ледве втекли з джіпом.

Московський закон вимагає, щоб власники кінофільмів у советській зоні висвітлювали певну кількість советських фільмів. В тей час залі світять пустою. Приявні викрикують такі коментарі, що їх не місце тут друкувати.

У відбудові центру Відня звер-

нено в першу чергу увагу на відбудову старинної катедри св. Степана — славної стефанської копули. Студенти університетів збирали уважно куски орнаментів і статуї з грузів, щоб відреставрувати відтак цілість. Деякі з найкращих столярів Відня відбудували хори безплатно. Не зважаючи на вбогість і голод, пожертви посипалися з усіх закутин Австрії на відбудову головного дзвону св. Степана, т. зв. «Пуммерін». Св. Стефанська копула, майже відновлена, є надаліше символом для Відня та цілої Австрії. Тут, 271 років тому, граф Рюдігер фон Старгемберг провадив побідну оборону Відня проти турецьких армій, які присягали здобути цілу Європу. Турки не перейшли і континент був урятований. Відень з новою силою плекає цю традицію.

І. Ф.

Трагічна дата мого пам'ятника

(Продовження)

Ніч проминула спокійно, хоча час-до-часу долітали до нашого уха далекі звуки скорострілів та уривчасті людські голоси. Несподівано спокійна ніч, а сьогоднішній день, приніс зі собою події, які остануть в моїй пам'яті до смерти незагоєним болем.

Біля одинадцятої години перед полуднем вбіг нагло до моєї кімнати дес. Стасів і зголосив кількома словами, що дорогою в напрямі Нітри зближаються до нашої лісничівки партизани в силі около ста чоловік. Їх озброєння: заобсервовано п'ять скорострілів, кільканадцять машинових пістолів і кріси. Я зробив скоре порівняння. Стан моєї частини: тридцять два чоловік, три скоростріли, дев'ять машинових пістолів, три ме-

тачі крісових гранат і сімнадцять крісів. Відношення: три до одного в користь ворога. Логічні міркування. Ворог не орієнтується, що лісничівка в наших руках. В білий день наступати на нас коштувало б його дуже багато тоді, коли нічний наскок був би для нас катастрофальним при мінімальних втратах ворога.

Наші власні позиції у всіх можливих тактичних аспектах, були обдумані вже вчора перед вечором, і тому, не тратячи часу, я видав слідуючий наказ:

»Рій дес. Тарнавського, розділений по п'ять чоловік, перейде під команду дес. Голубицького, який займе позиції понад річкою в довжині двісті п'ятдесят метрів, і дес. Стасіва, в тій самій довжині,

займе становища між скалами обриву, по правій стороні дороги. Ворога впустимо до середини латки. В хвилині, коли його чоло доходить до самої брами лісничівки, дес. Тарнавський, який останеться з двома стрільцями і скорострілом на подвір'ю, нагло висунеться на дорогу, спрямовуючи цівку машинного кріса на перші ряди ворога. В цьому моменті буде вистрілена в гору світляна ракета. На цей знак другий скоростріл замкне відступ, а з-поза каменів в ліво і право, висунуться цівки крісів, демонструючи таку силу, яка відбере ворогові всяку охоту до спротиву. Заскок повинен бути так наглий, щоб ворог не мав ані одної хвилини часу до надуми. Успіх наш буде тоді певний, коли при розброюванні не впаде ані один стріл. Стріляти тільки в дійсній konieczності. На випадок твердого спротиву — при допомозі скорострілів і крісових гра-

нат — відсунути ворога на рівнину, над річкою. Там він дезорганізований і між двома вогнями — мусить піддатися. Коли б йому і вдалося прорватись, погоні не будемо організувати, бо наші сили є за малі на цей крок. На дес. Тарнавського припадає завдання — не впустити за жодну ціну ворога на подвір'я лісничівки, бо вирити його з цього місця було б дуже важко».

В кілька хвилин оба рої заняли в кущах зазначені позиції. Запанувала довга і нервово вичерпуюча тиша. Порущували її лише камені, що час до часу осувалися з під ніг стрільців.

Ще десять хвилин і з-поза закрута доріжки показалися перші постаті надходячого ворога. Вже голим оком можна було обсервувати поодинокі обличчя. Були, мабуть, помучені, бо йшли у більшості зі спущеними головами, не цікавлячись, що діялося довкруги.

Окружна Конференція ОБВУ в Нотінггамі, лютий 1955

На самому переді колону провадив якийсь, мабуть, старшина, що можна було догадатися з далековиду по скіряній течці на мапи, звисаючої на грудях. Надходячий відділ мав різного роду зброю. Скоростріли: німецькі «34», «Діхтярова» і «чеська збройовка». Кріси: довгі, австрійські з першої світової війни, німецькі кавалерійські і словацькі. Однострої представляли собою ще більшу різноманітність, як узброєння. Сірі німецькі сподні, бронзові маринарки, шапки німецькі, словацькі, або козацькі — баранкові. Один в чоботях, другий в черевиках; в плащі, блюзі, або лещетарському пульвері. Машерують — як хто хоче: одинцем, двійками, або прямо гуртом. Кріси перевішені на плечах, на шиї з переду, або служать до підпірки, мов палки.

Ще тільки п'ятдесят метрів ділить нас, ще тридцять, двадцять, десять...

В моїх очах мигнула з укриття відземкувата постать дес. Тарнавського з машинним крісом. Командант колони з далековидом на грудях висунув праву ногу до переду, щоб зробити крок, однак вона зависла в повітрі, мов спараліжована. Машеруючі з задю вояки, заскочені наглою затримкою, зударилися грудьми об плечі попередніх. Дальше на заді, не підозріваючи нічого злого, гуртки машеруючих посувалися дальше до переду. Це була, однак, лише одна мить, бо враз, знаний нам з далековиду на грудях командант колони, зробив крок до задю і сгачнув рукою по пістолю. Та не мав часу її витягти, бо в тім моменті скочив до переду дес. Тарнавський, прикладаючи йому до грудей грубу цівку скоростріла. Ру-

ка від пістолі нагло опала. Зі сторони річки задзвеніли замки крісів. «Здавайся!!!» — загомоніло з різних боків...

Гуртки машеруючих на дорозі захиталися і в паніці кинулися на високий обрив до втечі. Зашаруділи позривані під ногами камені, затріщали галузки кущів і загомоніли також з другої сторони голоси — «Здавайся!!!». Більшість утікаючих змісця повернула на дорогу. Деякі вперто ще й дальше пробували видряпатися вгору, однак, і тим разом, з половини дороги, осувалися до долу. Кому й пощастило видряпатися, того на місці розброювали і мов сніп скидали в долину. На дорогу посипалися кріси і пачки амуніції. Заохочені успіхом стрільці, висунулися зі своїх становищ і почали тепер силою відбирати рештки зброї окружених. Робота була майже скінчена, як нараз один з наших гукнув — «Хай тебе Божа сила поб'є, та це ж німці!» Ще хвилину і звідусіль залунали голоси: «Це дійсно німці, дайте їм спокій!»

Переконавшись напевно, що це німці, я підступив до команданта колони і віддаючи йому пістолю, перепросив за непорозуміння.

Він був блідий. Його долішня щочка тряслася зі зворушення. «За цей жарт ви попам'ятаєте мене...» — вицідив він на силу і обернувся, щоб відійти. «Треба було поспробувати чи це був жарт. Будьте вдячні Богові, що ваше бездушне тіло не валяється в тій хвилині під ногами нашого кулеметчика!» — докинув я йому на відхід.

Ще один погляд очей і кожний пішов у свою сторону.

(Далі буде)

Листи до Редакції

Сервус Ферайна! Сервус Компактне Товариство, Українські С-Китайці, Політичні Емігранти, Мученики з Гайделягру і Ви селепки з Нойгамеру!

Поки сі розшрайбую, мушу всім Вам Файного Нового року пожити. Найсі Вам всім, і міні з Вами, бритийська мрака українськов пшеницев засіває і стели.

Дай нам Боже всего, що си зичимо. Більше Вам ніц не віншую, бо хіба кожний знає що си зичи, а як не знає, тому скажу: — третьої війни!!! Ая, третьої війни, бо хіба сі без неї таки до хавіри не зашусуєм!!!

А як хто си не бажає третьої війни, то му жичу повну макітру «поріджу»!!!... Але найсі завчасу навчить го фригати, як сі ту «во віки вічні» лишати хоче!

Моцні ми тіши що наш «Трембітар», чи то «Сурмач» стало сі трубіти вибірає. Нарешті сьмосі нашої власної селепківської газети дочекали.

Як Вам сі шици святкувало?...

Я си Різдво, як ксьонжка пише відставив: був дідух, було деревце, просфора, кутя, борщ з ушками, пироги й суш.

Йо, прийшов до мене Юзько шпротка зі Знесіне (я з ним разом у Дивізії камаші фасував) і Дзюньо Щур з Клепарова, ніби колишній Корпусяк, а мій ще з Бригідок кулега.

Я в Бригітках, не за смитане, а за Зелені Свята сидів, йо! А всьо через ту мою горячу кровцо! Що не віриш? То ти зараз повім як то було: Йшлисьмо на Личаківський цвинтар ну й о. канонік з Успенки дав ми хрест нести.

Ми ти, ніби процесія, іно за ріг Руської, а ту ці браце, менти на конях і шаблями по процесії!!! Така сі гранда зробила жи гей!! Баби в ноги, бахури в крик, а кавалерка поставила фани й вінці під мур і зачала паркан і цегли коло Ставропірії розбирати й полікерню магуляти.

А я сі моцні звурдив, а жи до штахетів то ми за далеко було, то си хрест золотий вітягнув, бо си був золотий. і посвечений, і дрюком та гулею як пана пшодовніка по баняку не свисну!...

Най ми Бозя вібачить, але іншої ради не було, ні штахети, ні цегли, ані мейхра під руков.

Зрештов вжем за то три місяці покути в Бригітках відкіблював. Але не жалую, шкода жим менту іно сильніше не кобзнув!!

Ну, й всі три Сьвятий Вечір відколядували разом із хуром того рїмінського Лялі жи то тепер в Манчестері сидить. Йо, хур співав до шафи, а ми сі дерли в покою, аж похрипли. Дзюньо сі троха влюляв, бо му Юзько замісьть борщу з «капельюхом» до тареля биз помилку вляв. Але поза тм було всьо «ін орднунг».

А тепер мушу сі до редакції «Сурмача» висипати: Пані Редахтір! Цілую ручки жисте мене до «бездушних дивізіяників китайців» не зарахували, але як мі ще раз «патріотом» назвете, то сі таки на Вас обрушу.

Я си з паскарами ни мав ніц спільного! Патріоти то в Відні «зелені» продавали, як я сі з під Бродів іно в гацях, на босака, але з карабелею в жмені вирвав!!!

Йо, як ми, селепи, в Белярії дві фіги і то без маку на день фасували, то патріоти німки джінами возили, ВУНР-у об'їдали й мене, мама би їх не пізнала, в фашисти бефердирували!!! (Закін. на ст. 32)

ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ

Шановна Редакціє!

Вітаю появу так гарного й так поважного журналу. Сам бажаю чимсь до нього причинитися і, щоб його вдержати на його висоті поважності й глибокого змісту, висилаю в перекладі 126. псалом, який є наче програмою військовика.

о. д-р В. Дзьоба

* * *

Бажаним було б, щоб вояцький журнал мав назву «Український Козак». Під цією назвою на еміграції не має жодного журналу, так, ніби Бог знає чи ми нащадки. Козак це наше рідне, традиційне, лицарський дух козаків так міцний і довготривалий, що наш поневолювач москаль й до цього часу не може подолати його, а що відродження козацтва москалі бояться і, передбачаючи, що український нарід після розпаду большевиків забажає на рідних землях відродження, то вони заздалегідь хочуть вклучити козацький рух на службу московської імперії і через свого відпоручника Гулая намагалися закласти основи козацького українського руху на еміграції. Конечним є, щоб в журналі «Сурмач» була присвячена сторінка на тему козацтва (історії, військових дій, звичаїв і т. п.). Бажаю, щоб журнал містив військові новини з світової преси.

Л. Р.

Відповідь Редакції:

Ваші завваги є влучні, однак хочемо звернути увагу, що вартість журналу є в змісті, а не в назві журналу. «Сурмач» вже в першому числі знайшов добрий відгук і читачі оцінили його по змісті. Змінити назву тепер не було б вказаним, бо звичайно зі зміною назви, читачі дошукуються зараз зміни програми. Програми не думаємо змінити, однак ми запланували вже статті про козацьких полководців і помістимо їх в слідуєчих числах. Будемо вдячні, якщо забажаєте допомогти нам у цьому відділі. Інформуємо, що всі новинки поміщені в журналі є головню з чужої преси.

* * *

Дорогі Друзі!

Щиро вам вдячний за надісланий примірник «Сурмача». Я купив ще три примірники і вислав до моїх друзів у Канаді та США. Вітаю Ваш почин-видання журналу, якого потреба відчувалася вже віддавна на цьому терені. Бажаю, щоб поставлені перед Вами завдання увінчалися повним успіхом. Вірю, що друге число буде ще краще.

Добре було б, щоб «Сурмач» виходив принайменше місячно. Я давніше бажав піддати Вам пропозицію видавання журналу, та бачу, що Ви самі при Божій допомозі взяли за це діло. Хай «Сурмач» стане другом для кожного бувшого українського вояка не лише у В. Британії, але і в інших закутинах цілого світу. Хай він будить всіх від емігрантської кволости і зверне їхні думки і діла до рідної України, яка мусить бути вільною. Хай сурміння «Сурмача» впливає любов до України — українського народу. Пригадуйте всім, що ми мусимо здобути всестороннє знання військового ремесла.

Видаючи військовий журнал, це буде найкращий пам'ятник в честь упавших друзів та українських воїнів. Бажаю Вам найкращих успіхів у так великому почині.

Рівночасно хочу висказати маленьку заввагу: Чи не могли б Ви виправити мову, діалект «Міська Маколюндри»? А також і його ім'я зукраїнізувати на «Михаськ». Мова може бути весела, жартівлива, але цей діалект мені не дуже подобався.

Залишаюсь з привітом та пошаною до Вас!
Слава Україні!

Д. Мельник

Відповідь Редакції:

Щиро дякуємо за так гарячі слова і зрозуміння нашого завдання. Відносно діалекту Міська Маколюндри, відповідаємо, що у Львові ним послуговувалися тисячі українців. Діалектична мова відзеркалює краще обставини даного часу і не забуваймо, що коли поляки чванилися львівським жаргоном, варшав'янам виглядало також, що це український. Сподіємось, що окремо одержите відповідь від «Міська Маколюндри» в його мові. Листа «Синьомазенника» не поміщено з огляду на те, що це число присвячено березневим подіям.

Для дивізійників «Сурмач» — це євшан зілля. Добре було б, щоб дописувачі описали докладніше про батальйон «Вільднера», Фельдбах, замок Гляйхенберг, як також про вишкіл в Нойгамері; запасний курінь 31-го полку за дротами. Кличу всю братву: Передплатіть «Сурмач», а він своє зробить. Початок задовільний, а редакції бажаю якнайкращих успіхів.

З пошаною до Вас,
І. Кузьма

(Лист від англійки)

Дорогі Панове,

Висилаю «П. О.» на 5 шилінгів на піврічну передплату «Сурмача». Я не вмію читати по-українськи, але я бачила, що мій чоловік читаючи цю маленьку книжечку, радів щастям. Дуже часто бачила усмішку на його обличчі. Цієї усмішки я не бачу, коли він читає іншу пресу. Щиро дякую за цих пару годин радості, яку ви принесли йому.

Ваша щира,
І. І.

ВІД РЕДАКЦІЇ

Редакція «Сурмач» одержала 72 листи з короткими замітками. Перепрошуємо, що брак місця не дає змоги всіх їх тут помістити. Листи поміщені вгорі, майже усі скорочені. Головна думка всіх листів — це висказання радості з появи «Сурмача», подання завваг, які Редакція приймає щиро і буде старатися їх виконувати. Майже в усіх листах є домагання, щоб журнал побільшити. Це ми робимо, бо вже це число має 32 сторінки. Видавання журналу як місячника — залежне від Вас. Управа ОБВУ досі не видала ані пенса на гонорарі чи додаткову працю нашим працівникам і співробітникам. Всі вони виконують роботу відповідно до своїх сил. До Вас одне тільки прохання — допомогти поширити цей журнал, а ми доложимо всіх зусиль, щоб виконати своє завдання. Щиро вдячні за піддержку, висказану у Ваших листах. Це одинока заплата, а добре слово і зрозуміння варті більше, ніж великі суми грошей.

Редакційна Колегія і Адміністрація
«Сурмача»

(Продовження з стор. 30)

Йо, ніц, ані слова, про Міськапатріоту, як сі не хочете зі мною побити!

Ну, ферайна, пора ми вже на нічну шихту фалювати.

Дай нам Боже чого ми си самі, а нашим «братам», ЧОГО МИ ЇМ БАЖАЄМ! Як ми котрийсь з Вас кумплі грипса сюкнути хоче, то го до ридакції ванькуйте, а я Вам приватні, чи на шпальті «Сурмача» відшпайбую.

Йо, пишіть про що хочете, що Вас мордує, а я Вам мудру батярську пораду гратіс відставлю.

Слава Україні!

Хай живе Личаків!

Ваш кулеґа ланцуховий, гренадир гранди 31-го полку, львівський батяр,

Місько Макольондра

* * *

Суддя: (гнівню в суді) «Прошу о спокій. Хто перший відізветься, цей перший полетить за двері!

В'язень: (тупаючи з радості ногами) — Гура! Гура!

* * *

Суддя (після виголошення присуду): — «Бачиш, сину! Злочин не поплачується.

В'язень: «Як для кого, а для мене це була одинока нагода запізнати таких славних юристів, замотані параграфи права, здібних прокурорів та спритних, відважних поліцаїв».

* * *

Станиславівський батяр: «Надходить мороз, мушу знайти барліг на зиму!»

Його приятель: «Вибий вікно в магістраті!».